WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 29 marca 2022 r.(*)

Odesłanie prejudycjalne – Dopuszczalność – Artykuł 267 TFUE – Pojęcie „sądu” – Artykuł 19 ust. 1 TUE – Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Państwo prawne – Skuteczna ochrona sądowa – Zasada niezawisłości sędziowskiej – Sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy – Organ sądowy, którego członek został powołany po raz pierwszy do pełnienia urzędu sędziego przez polityczny organ władzy wykonawczej państwa o niedemokratycznym systemie – Sposób działania Krajowej Rady Sądownictwa (Polska) – Niekonstytucyjność ustawy, na podstawie której Rada ta została ukonstytuowana – Możliwość zakwalifikowania tego organu jako bezstronnego i niezawisłego sądu w rozumieniu prawa Unii

W sprawie C−132/20

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Sąd Najwyższy (Polska) postanowieniem z dnia 18 grudnia 2019 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 10 marca 2020 r., w postępowaniu:

BN,

DM,

EN

przeciwko

Getin Noble Bank S.A.,

przy udziale:

Rzecznika Praw Obywatelskich,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes, L. Bay Larsen, wiceprezes, A. Arabadjiev, A. Prechal, K. Jürimäe, C. Lycourgos, I. Jarukaitis (sprawozdawca), I. Ziemele i J. Passer, prezesi izb, M. Ilešič, T. von Danwitz, A. Kumin i N. Wahl, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Bobek,

sekretarz: M. Aleksejev, kierownik wydziału,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 2 marca 2021 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Rzecznika Praw Obywatelskich – M. Taborowski i P. Filipek,

– w imieniu rządu polskiego – B. Majczyna, A. Dalkowska i S. Żyrek, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej – K. Herrmann, N. Ruiz García i P.J.O. Van Nuffel, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 lipca 2021 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 2, art. 4 ust. 3, art. 6 ust. 1 i 3, art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 38 i art. 47 akapity pierwszy i drugi Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą praw podstawowych” lub „KPP”), art. 267 akapit trzeci TFUE, a także art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29; sprostowania: Dz.U. 2016, L 276, s. 17; Dz.U. 2018, L 155, s. 35; Dz.U. 2020, L 359, s. 21).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między BN, DM i EN a Getin Noble Bank S.A., instytucją bankową, w przedmiocie podnoszonego nieuczciwego charakteru warunku zamieszczonego w umowie kredytu zawartej przez BN, DM i EN z tą instytucją.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Artykuł 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 stanowi:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe, co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia dalszemu stosowaniu takich warunków”.

Prawo polskie

Konstytucja

4 Na mocy art. 179 Konstytucji:

„Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa [(zwanej dalej »KRS«)], na czas nieoznaczony”.

5 Zgodnie z art. 180 ust. 1 Konstytucji sędziowie są nieusuwalni.

6 Zgodnie z art. 186 ust. 1 Konstytucji:

„[KRS] stoi na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów”.

7 Artykuł 187 Konstytucji stanowi:

„1. [KRS] składa się z:

1) Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Ministra Sprawiedliwości, Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego i osoby powołanej przez Prezydenta Rzeczypospolitej,

2) piętnastu członków wybranych spośród sędziów Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, sądów administracyjnych i sądów wojskowych,

3) czterech członków wybranych przez Sejm spośród posłów oraz dwóch członków wybranych przez Senat spośród senatorów.

[…]

3. Kadencja wybranych członków [KRS] trwa cztery lata.

4. Ustrój, zakres działania i tryb pracy [KRS] oraz sposób wyboru jej członków określa ustawa”.

8 Artykuł 190 ust. 1 Konstytucji przewiduje:

„Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne”.

Rozporządzenie z mocą ustawy z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych

9 Rozporządzenie z mocą ustawy z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 września 1985 r., które ma znaczenie dla sporu w postępowaniu głównym (tekst jednolity: Dz.U. z 1964 r. Nr 6 poz. 40, zwane dalej „p.u.s.p. z dnia 6 lutego 1928 r.”) przewidywało w art. 2:

„Wymiar sprawiedliwości w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej ma za zadanie ochronę:

a) ustroju demokracji ludowej i jej rozwoju w kierunku socjalizmu;

[…]”.

10 Zgodnie z art. 53 p.u.s.p. z dnia 6 lutego 1928 r. sędziów sądów powszechnych powoływała Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na wniosek Ministra Sprawiedliwości.

11 Na podstawie art. 57 p.u.s.p. z dnia 6 lutego 1928 r. sędzia powołany przez Radę Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, obejmując stanowisko, składał ślubowanie wobec prezesa właściwego sądu według przepisanej roty, zaś przechodząc na kolejne stanowisko, ponownego ślubowania nie składał.

12 Rota ślubowania była zapisana w dekrecie z dnia 6 października 1948 r. o rocie ślubowania ministrów, funkcjonariuszów państwowych, sędziów i prokuratorów oraz funkcjonariuszów służby bezpieczeństwa publicznego (Dz.U. z 1948 r. Nr 49 poz. 370). Zgodnie z art. 1 lit. C tego dekretu sędzia składał ślubowanie według następującej roty:

„Ślubuję uroczyście na powierzonym mi stanowisku sędziego […] przyczyniać się w moim zakresie działania ze wszystkich sił do ugruntowania wolności, niepodległości i potęgi demokratycznego Państwa Polskiego, któremu wierności zawsze dochowam; ochraniać i umacniać ład, oparty na społecznych, gospodarczych i politycznych zasadach ustrojowych Polski Ludowej; strzec niezłomnie przepisów prawa, mając wszystkich obywateli w równym poszanowaniu; umacniać poszanowanie prawa i wierność dla demokratycznego Państwa Polskiego; obowiązki mojego urzędu wypełniać gorliwie i sumiennie, sprawiedliwość wymierzać bezstronnie według mego sumienia i zgodnie z przepisami prawa, dochować tajemnicy służbowej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności, uczciwości i sprawiedliwości społecznej”.

13 Zgodnie z art. 59 ust. 1 p.u.s.p. z dnia 6 lutego 1928 r. Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na wniosek Ministra Sprawiedliwości odwoływała sędziego, jeżeli nie dawał on rękojmi należytego wykonywania obowiązków sędziego.

Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych

14 Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1985 r. poz. 137), w brzmieniu obowiązującym do dnia 29 grudnia 1989 r., przewidywała w art. 6 § 2:

„Sędziów powołuje i odwołuje Rada Państwa [Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej] na wniosek Ministra Sprawiedliwości”.

15 Artykuł 59 tej ustawy brzmiał następująco:

„§ 1. Obejmując stanowisko, sędzia składa wobec Ministra Sprawiedliwości ślubowanie według następującej roty:

»Ślubuję uroczyście na powierzonym mi stanowisku sędziego przyczyniać się w moim zakresie działania ze wszystkich sił do ugruntowania wolności, niepodległości i wszechstronnego rozwoju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, której wierności zawsze dochowam; stać na straży Jej politycznego, społecznego i gospodarczego ustroju, ochraniać zdobycze ludu pracującego, własność społeczną oraz prawa i prawem chronione interesy obywateli; strzec praworządności ludowej i umacniać świadomość prawną obywateli; obowiązki mojego urzędu wypełniać sumiennie, sprawiedliwość wymierzać bezstronnie według mego sumienia i zgodnie z przepisami prawa, dochować tajemnicy państwowej i służbowej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności, uczciwości i sprawiedliwości społecznej«.

[…]

§ 3. Sędzia, przechodząc na inne stanowisko sędziowskie, nie składa ponownie ślubowania; nie dotyczy to powołania na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego [Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej]”.

16 Artykuł 61 wspomnianej ustawy stanowił:

„§ 1. Rada Państwa [Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej], na wniosek Ministra Sprawiedliwości, odwołuje sędziego, jeżeli nie daje on rękojmi należytego wykonywania obowiązków sędziego. Przed złożeniem wniosku Minister Sprawiedliwości wysłuchuje wyjaśnień sędziego, chyba że nie jest to możliwe […].

[…]

§ 3. Sędzia traci prawo do orzekania z chwilą zawiadomienia go o uchwale o odwołaniu”.

Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa

17 Artykuł 11 ust. 1–5 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. z 2011 r. Nr 126 poz. 714, zwanej dalej „ustawą z dnia 12 maja 2011 r. o KRS”) stanowił:

„1. Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego wybiera spośród sędziów tego Sądu dwóch członków Rady.

2. Zgromadzenie Ogólne Sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego wspólnie z przedstawicielami zgromadzeń ogólnych wojewódzkich sądów administracyjnych wybiera spośród sędziów sądów administracyjnych dwóch członków Rady.

3. Zebranie przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów sądów apelacyjnych wybiera spośród sędziów sądów apelacyjnych dwóch członków Rady.

4. Zebranie przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów okręgów wybiera spośród swego grona ośmiu członków Rady

5. Zgromadzenie Sędziów Sądów Wojskowych wybiera spośród swego grona jednego członka Rady”.

18 Artykuł 12 tej ustawy brzmiał następująco:

„1. Zgromadzenia ogólne sędziów wojewódzkich sądów administracyjnych wybierają spośród swoich członków po dwóch przedstawicieli.

2. Wybory przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów wojewódzkich sądów administracyjnych przeprowadza się najpóźniej na miesiąc przed upływem kadencji członków Rady, wybieranych spośród sędziów sądów administracyjnych. Przedstawiciele wybierani są na okres czterech lat”.

19 Artykuł 13 wspomnianej ustawy przewidywał:

„1. Zgromadzenia ogólne sędziów sądów apelacyjnych wybierają przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów sądów apelacyjnych spośród sędziów sądów apelacyjnych w liczbie jednej piątej liczby tych sędziów.

2. Zgromadzenia ogólne sędziów okręgów wybierają przedstawicieli zgromadzeń ogólnych sędziów okręgów spośród swych członków w liczbie jednej pięćdziesiątej liczby sędziów okręgu.

3. Wybory przedstawicieli zgromadzeń ogólnych przeprowadza się najpóźniej na miesiąc przed upływem kadencji członków Rady, wybieranych spośród sędziów sądów powszechnych. Przedstawiciele wybierani są na okres czterech lat.

[…]”.

Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa

20 Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o KRS została zmieniona między innymi ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 3) i ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r. poz. 1443) (w tej wersji zwana dalej „ustawą o KRS”).

21 Artykuł 9a ustawy o KRS stanowi:

„1. Sejm wybiera spośród sędziów Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, sądów administracyjnych i sądów wojskowych piętnastu członków [KRS] na wspólną czteroletnią kadencję.

[…]”.

22 Artykuł 37 ust. 1 tej ustawy stanowi:

„Jeżeli na stanowisko sędziowskie zgłosił się więcej niż jeden kandydat, [KRS] rozpatruje i ocenia wszystkie zgłoszone kandydatury łącznie. W takim przypadku [KRS] podejmuje uchwałę obejmującą rozstrzygnięcia w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego w stosunku do wszystkich kandydatów”.

23 Artykuł 44 wspomnianej ustawy stanowi:

„1. Uczestnik postępowania może odwołać się do Sądu Najwyższego z powodu sprzeczności uchwały [KRS] z prawem, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej […].

1a. W sprawach indywidualnych dotyczących powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego odwołanie przysługuje do Naczelnego Sądu Administracyjnego. W sprawach tych odwołanie do Sądu Najwyższego nie przysługuje. Odwołanie do Naczelnego Sądu Administracyjnego nie może być oparte na zarzucie niewłaściwej oceny spełniania przez kandydatów kryteriów uwzględnianych przy podejmowaniu rozstrzygnięcia w przedmiocie przedstawienia wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego.

1b. Jeżeli uchwały, o której mowa w art. 37 ust. 1, w sprawach indywidualnych dotyczących powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego nie zaskarżyli wszyscy uczestnicy postępowania, staje się ona prawomocna w części obejmującej rozstrzygnięcie o przedstawieniu wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego, a także w części obejmującej rozstrzygnięcie o nieprzedstawieniu wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego tych uczestników postępowania, którzy nie wnieśli odwołania.

2. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem Przewodniczącego [KRS], w terminie dwutygodniowym od doręczenia uchwały z uzasadnieniem […].

[…]

4. W sprawach indywidualnych dotyczących powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego uchylenie przez Naczelny Sąd Administracyjny uchwały [KRS] o nieprzedstawieniu wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego jest równoznaczne z przyjęciem zgłoszenia uczestnika postępowania, który wniósł odwołanie, kandydatury na wolne stanowisko sędziowskie w Sądzie Najwyższym, co do którego w dniu wydania orzeczenia przez Naczelny Sąd Administracyjny postępowanie przed [KRS] nie zostało zakończone, a w przypadku braku takiego postępowania, na kolejne wolne stanowisko sędziowskie w Sądzie Najwyższym objęte obwieszczeniem".

Kodeks cywilny

24 Artykuł 385^1 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16) w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym stanowi:

„Postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny".

Kodeks postępowania cywilnego

25 Zgodnie z art. 367 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanej dalej „k.p.c."):

„§ 1. Od wyroku sądu pierwszej instancji przysługuje apelacja do sądu drugiej instancji.

§ 2. Apelację od wyroku sądu rejonowego rozpoznaje sąd okręgowy, a od wyroku sądu okręgowego jako pierwszej instancji – sąd apelacyjny.

§ 3. Sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku".

26 Artykuł 379 k.p.c. przewiduje:

„Nieważność postępowania zachodzi:

[…]

4) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy […]".

27 Artykuł 398^3 k.p.c. stanowi:

„§ 1. Skargę kasacyjną strona może oprzeć na następujących podstawach:

[…]

2) naruszeniu przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy […]".

28 Zgodnie z art. 398^{13} § 1 k.p.c. „Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania".

29 Artykuł 398^{15} k.p.c. stanowi:

„§ 1. Sąd Najwyższy w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie, lub innemu sądowi równorzędnemu […].

§ 2. W razie przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, sąd rozpoznaje ją w innym składzie".

30 Artykuł 401 k.p.c. stanowi:

„Można żądać wznowienia postępowania z powodu nieważności:

1) jeżeli w składzie sądu uczestniczyła osoba nieuprawniona albo jeżeli orzekał sędzia wyłączony z mocy ustawy, a strona przed uprawomocnieniem się wyroku nie mogła domagać się wyłączenia;

[…]".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

31 Pozwem z dnia 28 lutego 2017 r., złożonym w Sądzie Okręgowym w Świdnicy (Polska) w dniu 3 marca 2017 r., BN, DM i EN domagali się zasądzenia od Getin Noble Banku na ich rzecz solidarnie kwoty 175 107,10 PLN (około 39 485 EUR) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, podnosząc nieuczciwy charakter mechanizmu indeksacji kredytu hipotecznego zawartego w umowie kredytu hipotecznego indeksowanego do waluty obcej, to jest franka szwajcarskiego (CHF), a także nieuczciwy charakter klauzuli pakietowego ubezpieczenia na wypadek odmowy ustanowienia hipoteki przez trzy pierwsze miesiące kredytowania.

32 Wyrokiem z dnia 21 sierpnia 2018 r. sąd ten zasądził od Getin Noble Bank na rzecz powodów postępowaniu głównym łączną kwotę 16 120,12 PLN (około 3634 EUR) wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie i uznał za niedozwolone warunki umowy kredytu będące przedmiotem postępowania głównego, które dawały temu bankowi możliwość określenia kursu franka szwajcarskiego w sposób dowolny, zamiast ustalenia go przy uwzględnieniu kursu średniego Narodowego Banku Polskiego (Polska), jednak nie stwierdził nieważności całego mechanizmu indeksacji.

33 Od tego wyroku powodowie w postępowaniu głównym wnieśli apelację do Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu (Polska). Wyrokiem z dnia 28 lutego 2019 r. sąd ten utrzymał w mocy wspomniany wyrok.

34 Z kolei od tego wyroku powodowie w postępowaniu głównym wnieśli skargę kasacyjną do sądu odsyłającego, Sądu Najwyższego, w której podnoszą zasadniczo naruszenie art. 385^1 k.p.c. w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, polegające na przyjęciu przez sąd, że nieuczciwy charakter klauzuli indeksacyjnej zawartej w umowie będącej przedmiotem postępowania głównego nie wpływa na skuteczność między stronami całego mechanizmu indeksacyjnego przewidzianego w tej umowie.

35 W ramach badania dopuszczalności tej skargi sąd odsyłający, w składzie jednego sędziego Izby Cywilnej Sądu Najwyższego (Polska), zauważa, że na mocy art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie powinny zapewnić drogę sądową lub przed organami administracyjnymi dla rozstrzygnięcia tego, czy warunki umowy są nieuczciwe oraz że w tym zakresie polskie prawo przewiduje drogę sądową. W konsekwencji sąd odsyłający uważa, że organ krajowy, który bada nieuczciwy charakter warunków umownych, powinien spełniać wszystkie przesłanki pozwalające na uznanie go za „sąd" w rozumieniu prawa Unii.

36 W tym względzie sąd odsyłający zwraca uwagę na fakt, że w składzie orzekającym Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu (Polska), który wydał wyrok z dnia 28 lutego 2019 r. będący przedmiotem kasacji przed sądem odsyłającym (zwany dalej „zaskarżonym wyrokiem"), zasiadało trzech sędziów, mianowicie FO, GP i HK, których niezawisłość może być kwestionowana w świetle okoliczności związanych z ich powołaniem do pełnienia urzędu sędziego.

37 Sąd odsyłający wskazuje przede wszystkim, że FO został po raz pierwszy powołany do pełnienia urzędu sędziego przez Radę Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwałą z dnia 9 marca 1978 r., następnie został powołany na stanowisko sędziego Sądu Wojewódzkiego (Polska) przez Radę Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwałą z dnia 18 kwietnia 1984 r. i wreszcie został powołany na stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, na wniosek KRS, postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 stycznia 1998 r. Co się tyczy GP i HK, zostali oni powołani do pełnienia urzędu na stanowiskach sędziów Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu postanowieniami Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 12 marca 2015 r. i 16 kwietnia 2012 r.

38 Sąd odsyłający zauważa, że FO został zatem powołany po raz pierwszy do pełnienia urzędu sędziego w czasie, gdy Polska Rzeczpospolita Ludowa (zwana dalej „PRL") była państwem komunistycznym, i wskazuje, że jego późniejsze powołanie na stanowisko sędziego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu było konsekwencją wcześniejszej decyzji podjętej przez organy niedemokratyczne i niegwarantujące bezstronności. Ponadto po upadku reżimu komunistycznego PRL nie przeprowadzono żadnej kontroli, czy sędziowie powołani przez ten reżim przestrzegali w czasach jego obowiązywania zasady niezawisłości sędziowskiej.

39 Sąd odsyłający wskazuje również, że w 1998 r., kiedy powołano FO do Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, uchwały KRS nie tylko nie musiały być uzasadniane, ale również nie podlegały zaskarżeniu do sądu.

40 Ponadto sąd odsyłający wskazuje, że Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 20 czerwca 2017 r. stwierdził, że w latach 2000–2018 KRS nie działała w sposób transparentny, a jej składy były niezgodne z Konstytucją. Tymczasem według sądu odsyłającego to w tym okresie GP i HK zostali powołani do pełnienia urzędu na stanowiskach sędziów Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu.

41 W tym kontekście sąd odsyłający staje przed pytaniem, czy w celu zapewnienia poszanowania prawa do skutecznej ochrony sądowej jest zobowiązany zbadać z urzędu, czy skład orzekający Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, który wydał zaskarżony wyrok, spełnia wymogi niezawisłości i bezstronności, i to nie bacząc na polskie przepisy konstytucyjne gwarantujące nieusuwalność sędziów.

42 Zdaniem sądu odsyłającego okoliczności faktyczne i prawne związane z powołaniem sędziego na każdym etapie postępowania powinny podlegać badaniu pod kątem stwierdzenia niezawisłości składu orzekającego, w którym ten zasiada. Ocenę poszanowania wymogów niezawisłości i bezstronności należy zatem przeprowadzać in concreto, czyli z uwzględnieniem ewentualnego wpływu sposobu powoływania sędziów na rozpatrywaną sprawę.

43 Zdaniem sądu odsyłającego ocenianie niezależności sądu lub prawidłowości nominacji sędziowskiej in abstracto, to jest bez badania ewentualnego wpływu procesu powołania sędziego na rozpatrywaną sprawę, pozwalałoby bowiem na obejście reguł dotyczących nieusuwalności sędziów, które są co do zasady ustanowione w przepisach konstytucyjnych. W tym względzie sąd odsyłający podkreśla, że w świetle Konstytucji i polskiego orzecznictwa konstytucyjnego podważenie powołania sędziego jest w zasadzie niemożliwe.

44 W związku z tym, zdaniem sądu odsyłającego, w ramach oceny niezawisłości sędziego jedynie badanie in concreto „indywidualnych cech" sędziego, takich jak jego postawa etyczna, pozwoliłoby na ochronę zaufania jednostek do instytucji sądowych.

45 Tymczasem sąd odsyłający uważa, że w świetle wyroku z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego) (C−585/18, C−624/18 i C−625/18, EU:C:2019:982) można dokonać jedynie abstrakcyjnej oceny niezależności sądu lub prawidłowości powołania sędziego.

46 W tym względzie sąd odsyłający wskazuje, że w wyroku z dnia 5 grudnia 2019 r. Sąd Najwyższy w następstwie tego wyroku Trybunału orzekł, po pierwsze, że KRS nie jest organem bezstronnym i niezawisłym od władzy ustawodawczej i wykonawczej, a po drugie, że Izba Dyscyplinarna Sądu Najwyższego nie jest sądem w rozumieniu prawa Unii, a przez to w rozumieniu prawa krajowego.

47 W dniu 23 stycznia 2020 r. Izby Cywilna i Karna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego przyjęły, bez udziału sędziego orzekającego jako sąd odsyłający, wspólną uchwałę, w której potwierdzono stanowisko prawne wynikające z wyroku z dnia 5 grudnia 2019 r., o którym mowa w poprzednim punkcie.

48 Jednak uchwała ta, zdaniem tego sędziego, jest niezgodna z inną uchwałą, z dnia 8 stycznia 2020 r., która również ma moc zasady prawnej, wydaną przez Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych tego sądu. Z uchwały tej wynika, po pierwsze, że Sąd Najwyższy, rozpoznając odwołanie od uchwały KRS dotyczącej kandydata do powołania do pełnienia urzędu sędziego, powinien zbadać, czy KRS jest organem niezależnym w świetle wyroku z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego) (C−585/18, C−624/18 i C−625/18, EU:C:2019:982), a po drugie, że Sąd Najwyższy może uchylić taką uchwałę KRS jedynie w dwóch przypadkach, a mianowicie jeżeli odwołujący się wykaże, że brak niezależności KRS miał wpływ na treść tej uchwały, lub – w wypadku gdy dany sędzia został już powołany i przy uwzględnieniu konstytucyjnego zakazu badania skuteczności aktu ustrojowego powołania sędziego – jeżeli odwołujący się wykaże, że sąd, w którego składzie taki sędzia zasiada, nie jest niezależny i bezstronny.

49 W tych okolicznościach Sąd Najwyższy postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 2, art. 4 ust. 3, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit [TUE] w związku z art. 47 [akapity pierwszy i drugi] [KPP] i z art. 267 akapit trzeci TFUE oraz art. 38 KPP i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady [93/13] należy interpretować w ten sposób, że jest sądem niezawisłym i bezstronnym oraz mającym odpowiednie kwalifikacje w rozumieniu prawa Unii Europejskiej organ, w którym zasiada osoba powołana po raz pierwszy lub kolejny (do sądu wyższej instancji) do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego przez polityczny organ władzy wykonawczej państwa o totalitarnym, niedemokratycznym, komunistycznym systemie władzy (»Rada Państwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej«) na wniosek ministra sprawiedliwości tego państwa, w szczególności z uwagi na 1) brak transparentności kryteriów powołania, 2) możliwość odwołania sędziego w każdym czasie, 3) brak udziału w procedurze nominacyjnej samorządu sędziowskiego ani 4) odpowiednich organów władzy publicznej ukształtowanych w demokratycznych wyborach, co mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w społeczeństwie demokratycznym?

2) Czy znaczenie dla rozstrzygnięcia zagadnienia określonego w punkcie 1 ma okoliczność, że powołanie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego na kolejnych stanowiskach (w sądach wyższej instancji) mogło nastąpić z powodu uznania odpowiedniego okresu (stażu) pracy oraz na podstawie oceny pracy na stanowisku, na które osoba ta została powołana co najmniej po raz pierwszy przez polityczne organy, o których mowa w punkcie 1, oraz na podstawie procedury w tym punkcie opisanej, co mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w społeczeństwie demokratycznym?

3) Czy znaczenie dla rozstrzygnięcia zagadnienia określonego w punkcie 1 ma okoliczność, że powołanie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego na kolejnych stanowiskach (w sądach wyższej instancji, z wyjątkiem Sądu Najwyższego) nie było uzależnione od złożenia ślubowania sędziowskiego przestrzegania wartości społeczeństwa demokratycznego, a osoba powołana po raz pierwszy składała przyrzeczenie stania na straży ustroju politycznego państwa komunistycznego i tak zwanej »praworządności ludowej«, co mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w społeczeństwie demokratycznym?

4) Czy art. 2, art. 4 ust. 3, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit TUE w związku z art. 47 [akapity pierwszy i drugi] KPP i z art. 267 akapit trzeci TFUE oraz art. 38 KPP i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że jest sądem niezawisłym i bezstronnym oraz mającym odpowiednie kwalifikacje w rozumieniu prawa Unii Europejskiej organ, w którym zasiada osoba powołana po raz pierwszy lub kolejny (do sądu wyższej instancji) do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego z rażącym naruszeniem przepisów konstytucyjnych państwa członkowskiego Unii Europejskiej, z uwagi na niezgodne z konstytucją państwa członkowskiego obsadzenie organu wyłaniającego tę osobę jako kandydata powołanego następnie do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego (Krajowej Rady Sądownictwa), co zostało stwierdzone przez sąd konstytucyjny państwa członkowskiego Unii Europejskiej, a co w konsekwencji mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w społeczeństwie demokratycznym?

5) Czy art. 2, art. 4 ust. 3, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit TUE w związku z art. 47 [akapity pierwszy i drugi] KPP i z art. 267 akapit trzeci TFUE oraz art. 38 KPP i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że jest sądem niezawisłym i bezstronnym oraz mającym odpowiednie kwalifikacje w rozumieniu prawa Unii Europejskiej organ, w którym zasiada osoba powołana do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego po raz pierwszy lub kolejny (do sądu wyższej instancji) wyłoniona jako kandydat przedstawiony do powołania na ten urząd w postępowaniu przed organem oceniającym kandydatów (Krajową Radą Sądownictwa), jeżeli postępowanie to nie spełniało kryteriów jawności oraz transparentności reguł wyboru kandydatów, co mogłoby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w społeczeństwie demokratycznym?

6) Czy art. 19 ust. 1 akapit drugi, art. 2, art. 4 ust. 3 oraz art. 6 ust. 3 TUE w związku z art. 47 [akapity pierwszy i drugi] KPP, a także z art. 267 akapit trzeci TFUE oraz art. 38 KPP i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że sąd ostatniej instancji państwa członkowskiego Unii Europejskiej (Sąd Najwyższy) dla zapewnienia skutecznej ochrony sądowej jako środka mającego na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami obowiązany jest dokonać z urzędu na każdym etapie postępowania oceny, czy:

a) spełnia kryteria niezawisłego i bezstronnego oraz mającego odpowiednie kwalifikacje w rozumieniu prawa Unii Europejskiej sąd, o którym mowa w punkcie 1 oraz w punkcie 4, bez względu na wpływ oceny kryteriów wskazanych w tych punktach na treść rozstrzygnięcia w zakresie stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego, a ponadto

b) postępowanie przed sądem, o którym mowa w punkcie 1 oraz w punkcie 4, jest ważne?

7) Czy art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit TUE w związku z art. 47 [akapity pierwszy i drugi] KPP i z art. 267 akapit trzeci TFUE oraz z art. 38 KPP i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy [93/13] należy interpretować w ten sposób, że na przeszkodzie stwierdzeniu braku niezależności sądu lub niezawisłości sędziego w nim zasiadającego z powodu okoliczności, o których mowa w punktach 1–5, zgodnie z prawem Unii Europejskiej, mogą stać przepisy konstytucyjne państwa członkowskiego Unii Europejskiej dotyczące ustroju sądów lub powoływania sędziów, uniemożliwiające ocenę skuteczności powołania sędziego?”.

Wniosek o zastosowanie trybu przyspieszonego i postępowanie przed Trybunałem

50 Sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z wnioskiem o rozpoznanie niniejszej sprawy w trybie przyspieszonym na podstawie art. 105 regulaminu postępowania przed Trybunałem. Na poparcie tego wniosku podnosi on, że zastosowanie takiego trybu jest co do zasady uzasadnione nie tylko potrzebą dokonania oceny prawidłowości wydania zaskarżonego wyroku, lecz również koniecznością ustalenia dopuszczalności podważania w świetle prawa Unii konstytucyjnego statusu wielu polskich sędziów i w rezultacie potrzebą ustalenia charakteru i skutków orzeczeń wydawanych przez składy orzekające, w których sędziowie ci zasiadają. Ponadto zastosowanie takiego trybu jest uzasadnione z uwagi na fakt, że wyrok Trybunału w niniejszej sprawie może uzupełnić wykładnię prawa Unii w sposób, który pozwoli na uniknięcie sprzeczności między Konstytucją a prawem Unii, zgodnie z jego wykładnią dokonaną w wyroku z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego) (C−585/18, C−624/18 i C−625/18, EU:C:2019:982) i w orzeczeniach polskich sądów wydanych na podstawie tego wyroku.

51 Artykuł 105 § 1 regulaminu postępowania przewiduje, że na wniosek sądu odsyłającego lub w wyjątkowych przypadkach z urzędu, jeżeli charakter sprawy wymaga niezwłocznego rozstrzygnięcia, prezes Trybunału może postanowić, po zapoznaniu się ze stanowiskiem sędziego sprawozdawcy i rzecznika generalnego, o rozpatrzeniu odesłania prejudycjalnego w trybie przyspieszonym.

52 W tym względzie należy przypomnieć, że taki tryb przyspieszony jest instrumentem procesowym służącym zaradzeniu nadzwyczaj pilnej sytuacji. Ponadto z orzecznictwa Trybunału wynika również, że tryb przyspieszony może nie podlegać zastosowaniu, gdy delikatny i złożony charakter problemów prawnych, które rodzą się w związku z daną sprawą, jest trudny do pogodzenia z zastosowaniem takiego trybu, zwłaszcza gdy nie wydaje się właściwe skrócenie pisemnego etapu postępowania przed Trybunałem (wyrok z dnia 18 maja 2021 r., Asociaţia „Forumul Judecătorilor din România” i in., C−83/19, C−127/19, C−195/19, C−291/19, C−355/19 i C−397/19, EU:C:2021:393, pkt 103 i przytoczone tam orzecznictwo).

53 W tym wypadku postanowieniem z dnia 8 maja 2020 r. prezes Trybunału, po zapoznaniu się ze stanowiskiem sędziego sprawozdawcy i rzecznika generalnego, nie uwzględnił wniosku o rozpoznanie niniejszej sprawy w trybie przyspieszonym. O ile bowiem co do zasady nie ma związku między stopniem trudności sprawy a tym, jak pilnie należałoby ją rozpoznać, o tyle należy stwierdzić, że delikatny i złożony charakter problemów prawnych, które zostały poruszone w niniejszej sprawie, jest trudny do pogodzenia z zastosowaniem trybu przyspieszonego (zob. analogicznie postanowienie prezesa Trybunału z dnia 18 października 2017 r., Weiss i in., C−493/17, niepublikowane, EU:C:2017:1792, pkt 13). Ponadto podkreślenia wymaga, że postanowienie odsyłające wpłynęło do Trybunału prawie trzy miesiące po jego ogłoszeniu, co wskazuje na to, że niniejsza sprawa nie dotyczy nadzwyczaj pilnej sytuacji.

54 Niemniej w świetle argumentów przedstawionych przez sąd odsyłający prezes Trybunału, w dniu 8 maja 2020 r., zdecydował na podstawie art. 53 § 3 regulaminu postępowania o rozpoznaniu sprawy w pierwszej kolejności.

W przedmiocie wniosku o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo

55 Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 29 grudnia 2021 r. rząd polski wniósł o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo.

56 Na poparcie powyższego wniosku rząd polski przywołał okoliczność, że postanowieniem z dnia 13 grudnia 2020 r. Sąd Najwyższy uchylił postanowienie tego samego sądu wydane w innym składzie, wskazując w szczególności na brak gwarancji dochowania wymaganego od sądów standardu niezawisłości i bezstronności przez sąd w składzie, który wydał uchylone postanowienie. Zdaniem tego rządu treść przywołanego postanowienia i wypływające z niego konsekwencje wzmacniają argumentację zaprezentowaną już Trybunałowi w niniejszej sprawie i w rezultacie zasługują na rozważenie ich w jej ramach.

57 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 83 regulaminu postępowania Trybunał może w każdej chwili, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, postanowić o otwarciu ustnego etapu postępowania na nowo, w szczególności jeśli uzna, że okoliczności zawisłej przed nim sprawy nie są wystarczająco wyjaśnione, lub jeśli po zamknięciu ustnego etapu postępowania strona przedstawiła nowy fakt mogący mieć decydujące znaczenie dla rozstrzygnięcia Trybunału.

58 W niniejszym wypadku Trybunał stwierdza jednak, po zapoznaniu się ze stanowiskiem rzecznika generalnego, że w następstwie pisemnego etapu postępowania oraz przeprowadzonej przed Trybunałem rozprawy dysponuje on wszystkimi informacjami koniecznymi do wydania wyroku w przedmiocie rozpatrywanego tu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Trybunał stwierdza ponadto, że złożony przez rząd polski wniosek o otwarcie ustnego etapu postępowania na nowo nie wskazuje na zaistnienie nowej okoliczności faktycznej, która mogłaby mieć wpływ na orzeczenie, jakie ma zapaść.

59 Rząd polski nie podnosi bowiem, że postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2020 r. ma jakikolwiek wpływ na postępowanie główne. Twierdzi on jedynie, że uzasadnienie przedstawione w tym postanowieniu „wzmacnia argumenty” zaprezentowane już Trybunałowi w niniejszej sprawie.

60 W tych okolicznościach nie ma potrzeby zarządzenia otwarcia ustnego etapu postępowania na nowo.

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

61 Rzecznik Praw Obywatelskich (Polska) podnosi, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny z powodu nieprawidłowości zaistniałych przy powołaniu sędziego orzekającego jako sąd odsyłający do pełnienia urzędu i wątpliwości, jakie można zasadnie powziąć co do jego niezawisłości i bezstronności.

62 W tym względzie Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, po pierwsze, że w niniejszym wypadku sędzia ten nie może być traktowany jako „sąd” w rozumieniu prawa Unii. Charakter i waga nieprawidłowości zaistniałych przy powołaniu sędziego orzekającego jako sąd odsyłający do pełnienia urzędu zniweczyły skutek procesu powołania i z tego powodu doprowadziły do utraty przez skład z udziałem tego sędziego przymiotu sądu. Nieprawidłowości te nie pozwalają bowiem uznać, że skład orzekający z udziałem takiego sędziego stanowi skutecznie ukształtowany sąd spełniający kryterium „ustanowienia na mocy ustawy”.

63 W drugiej kolejności Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi, że całościowa ocena okoliczności prawnych i faktycznych procesu, w którym został powołany sędzia orzekający jako sąd odsyłający, nie pozwala wykluczyć uzasadnionych wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności tego sędziego.

64 W konsekwencji zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich sędzia orzekający jako sąd odsyłający nie odpowiada zatem dwóm zasadniczym kryteriom „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE, a mianowicie kryterium ustanowienia na mocy ustawy oraz kryterium niezawisłości i bezstronności. Niespełnienie tych wymogów, łącznie lub samodzielnie, wystarczy do uznania, że sąd odsyłający nie jest uprawniony do wystąpienia do Trybunału z pytaniami prejudycjalnymi w ramach procedury współpracy przewidzianej w art. 267 TFUE.

65 Komisja Europejska, chociaż nie podniosła, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest niedopuszczalny, zwraca uwagę, że akt powołania sędziego orzekającego jako sąd odsyłający do Sądu Najwyższego opierał się na uchwale KRS z dnia 28 sierpnia 2018 r. Otóż Prezydent RP powołał tego sędziego do Sądu Najwyższego, mimo że wykonanie tej uchwały zostało wstrzymane postanowieniami Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 27 września i 8 października 2018 r. W tych okolicznościach Komisja uważa, że istnieją wątpliwości co do tego, czy wspomniany sędzia spełnia wymóg „sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy” przewidziany w art. 19 ust. 1 TUE i art. 47 Karty praw podstawowych.

66 W tym względzie należy przypomnieć na wstępie, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału przy ustalaniu, czy dany organ występujący z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma charakter „sądu” w rozumieniu art. 267 TFUE, co stanowi wyłącznie kwestię prawa Unii, a w rezultacie przy dokonywaniu oceny, czy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny, Trybunał bierze pod uwagę całokształt okoliczności, takich jak ustanowienie organu na podstawie ustawy, jego stały charakter, obligatoryjny charakter jego jurysdykcji, kontradyktoryjność postępowania, stosowanie przez organ przepisów prawa oraz jego niezawisłość (wyroki z dnia 21 stycznia 2020 r., Banco de Santander, C−274/14, EU:C:2020:17, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo; a także z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 42).

67 W niniejszej sprawie wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został złożony przez Sąd Najwyższy, który aby rozstrzygnąć kwestię wstępną dotyczącą dopuszczalności skargi kasacyjnej, o której mowa w pkt 34 niniejszego wyroku, jest zobowiązany na podstawie prawa krajowego zbadać zgodność z prawem składu orzekającego, który wydał zaskarżony wyrok.

68 Bezsporne jest, że Sąd Najwyższy jako taki spełnia wymogi przypomniane w pkt 66 niniejszego wyroku. W niniejszej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawia natomiast obiekcje dotyczące tego, czy dany sędzia, zasiadający jednoosobowo w składzie orzekającym, który zwrócił się do Trybunału z rozpatrywanym tu wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, spełnia wymogi, jakim powinien odpowiadać organ, aby można go było uznać za „sąd” w rozumieniu art. 267 TFUE.

69 Otóż w zakresie, w jakim wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym został złożony przez sąd krajowy, należy domniemywać, że spełnia on wspomniane wymogi przypomniane w pkt 66 niniejszego wyroku, niezależnie od tego, w jakim konkretnie składzie sędziowskim orzeka.

70 Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że w ramach procedury prejudycjalnej, o której mowa w art. 267 TFUE, w świetle podziału zadań między Trybunałem a sądem krajowym do Trybunału nie należy badanie, czy postanowienie odsyłające zostało wydane zgodnie z przepisami krajowymi regulującymi ustrój sądów i postępowanie przed nimi. Trybunał powinien zatem oprzeć się na postanowieniu odsyłającym wydanym przez sąd państwa członkowskiego, o ile postanowienie to nie zostało uchylone na skutek wniesienia środków zaskarżenia przewidzianych ewentualnie przez prawo krajowe (wyroki: z dnia 14 stycznia 1982 r., Reina, 65/81, EU:C:1982:6, pkt 7; a także z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 44).

71 Ponadto należy przypomnieć, że kluczowym elementem systemu sądowniczego określonego w traktatach jest przewidziana w art. 267 TFUE procedura odesłania prejudycjalnego, która poprzez ustanowienie dialogu na poziomie sędziego z sędzią między Trybunałem a sądami państw członkowskich ma na celu zapewnienie jednolitej wykładni prawa Unii i umożliwia tym samym zapewnienie jego spójności, pełnej skuteczności i autonomii oraz wreszcie odrębnego charakteru prawa ustanowionego w traktatach [wyrok z dnia 2 marca 2021 r., A.B. i in. (Powołanie sędziów Sądu Najwyższego – Odwołanie) (C−824/18, EU:C:2021:153, pkt 90 i przytoczone tam orzecznictwo].

72 Domniemanie przedstawione w pkt 69 niniejszego wyroku może jednak zostać obalone, jeżeli prawomocne orzeczenie sądowe wydane przez sąd krajowy lub międzynarodowy prowadziłoby do uznania, że sędzia orzekający jako sąd odsyłający nie jest sądem niezawisłym, bezstronnym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w świetle art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych.

73 W niniejszej sprawie, ponieważ w chwili zamknięcia ustnego etapu postępowania Trybunał nie posiadał wiedzy na temat tego, by w stosunku do sędziego orzekającego jako sąd odsyłający wydano takie prawomocne orzeczenie sądowe, ewentualne nieprawidłowości, do jakich mogło dojść w ramach krajowej procedury jego powołania, nie mogą spowodować niedopuszczalności rozpatrywanego tu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

74 Należy podkreślić, że domniemanie, o którym mowa w pkt 69 niniejszego wyroku, przyjmuje się wyłącznie na potrzeby oceny dopuszczalności wniosków o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym kierowanych na podstawie art. 267 TFUE. Z powyższego nie można wywodzić, że warunki powołania sędziów wchodzących w skład sądu odsyłającego zawsze będą pozwalały na przyjęcie, że spełnione są gwarancje dostępu do niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE lub art. 47 Karty praw podstawowych.

75 Należy wreszcie wyjaśnić, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 77 opinii, że ocena odmienna od tej, która wynika z pkt 68–74 niniejszego wyroku, mogłaby okazać się konieczna w okolicznościach, w których poza sytuacją osobistą sędziego lub sędziów, którzy formalnie występują z wnioskiem na podstawie art. 267 TFUE, inne czynniki miałyby mieć wpływ na funkcjonowanie sądu odsyłającego, w którym sędziowie ci zasiadają, przyczyniając się w ten sposób do naruszenia niezawisłości i bezstronności tego sądu.

76 W świetle całości powyższych rozważań wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań od pierwszego do piątego

Uwagi wstępne

77 Pytania prejudycjalne od pierwszego do piątego dotyczą wykładni art. 2, art. 4 ust. 3, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w związku z art. 47 akapity pierwszy i drugi Karty praw podstawowych oraz art. 267 akapit trzeci TFUE, a także art. 38 Karty praw podstawowych i art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13.

78 Z uzasadnienia postanowienia odsyłającego wynika jednak, że pytania te odnoszą się w istocie wykładni zasady niezawisłości i bezstronności sądów, która wynika z art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE i z art. 47 Karty praw podstawowych. Ponadto należy zauważyć, iż art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 przewiduje zasadniczo, że konsumenci mogą domagać się zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami, w szczególności poprzez wszczęcie postępowania przed właściwymi sądami, oraz że sprawa w postępowaniu głównym dotyczy między innymi uznania nieuczciwego charakteru warunków umownych.

79 W tych okolicznościach pytania od pierwszego do piątego należy rozpatrzyć wyłącznie w świetle art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13.

W przedmiocie pytań od pierwszego do trzeciego

80 Poprzez pytania od pierwszego do trzeciego, które należy przeanalizować łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uznaniu za niezawisły i bezstronny składu orzekającego sądu państwa członkowskiego, w którym zasiada sędzia powołany po raz pierwszy do pełnienia urzędu lub powołany następnie do sądu wyższej instancji na podstawie aktu przyjętego przez organ niedemokratycznego reżimu panującego w tym państwie przed jego przystąpieniem do Unii, w tym także jeżeli podstawą powołania tego sędziego na stanowiska sędziowskie po upadku owego reżimu był między innymi jego staż pracy wypracowany w czasie, gdy reżim ten obowiązywał, lub jeżeli złożył on ślubowanie sędziowskie wyłącznie w momencie, gdy został po raz pierwszy powołany przez organ tego reżimu do pełnienia urzędu sędziego.

81 Pytania od pierwszego do trzeciego dotyczą trzech okoliczności związanych z powołaniem FO, który jest jednym z trzech sędziów zasiadających w składzie orzekającym, który wydał zaskarżony wyrok, których sytuację sąd odsyłający uważa za problematyczną w świetle przepisów, o których mowa w pkt 80 niniejszego wyroku.

82 Po pierwsze, sąd odsyłający wskazuje, że FO został powołany po raz pierwszy do pełnienia urzędu sędziego przez Radę Państwa, która była politycznym organem władzy wykonawczej PRL, na wniosek ówczesnego Ministra Sprawiedliwości na podstawie rozporządzenia z mocą ustawy z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, przy czym powołanie to nie było oparte na przejrzystych kryteriach, w procedurze nominacyjnej tego sędziego nie brał udział żaden organ samorządu sędziowskiego ani organ władzy publicznej ukształtowany w demokratycznych wyborach, a sam FO nie korzystał z gwarancji nieusuwalności.

83 Po drugie, sąd odsyłający zauważa, że podstawą kolejnych powołań FO do pełnienia urzędu sędziego w sądach wyższej instancji mogły być jego staż pracy w charakterze sędziego w okresie, w którym w Polsce obowiązywał reżim komunistyczny, oraz ocena wypełniania przez niego obowiązków sędziowskich na stanowisku, na które został powołany przez ten reżim.

84 Po trzecie, sąd odsyłający wskazuje, że FO nie złożył ślubowania sędziowskiego po upadku reżimu komunistycznego PRL, a ślubował jedynie wtedy, gdy został przez ten reżim po raz pierwszy powołany do pełnienia urzędu sędziego, przysięgając wówczas między innymi stać na straży ustroju politycznego państwa komunistycznego.

85 W tym względzie należy na wstępie zaznaczyć, że wszystkie okoliczności, których dotyczą zadane pytania, miały miejsce przed dniem 1 maja 2004 r., czyli przed dniem przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii.

86 Warto natomiast przypomnieć, że Trybunał jest właściwy do dokonywania wykładni prawa Unii jedynie w zakresie, w jakim dotyczy to jego stosowania w nowym państwie członkowskim od momentu jego przystąpienia do Unii (zob. podobnie wyrok z dnia 10 stycznia 2006 r., Ynos, C−302/04, EU:C:2006:9, pkt 36 i przytoczone tam orzecznictwo).

87 Należy niemniej zauważyć, że kwestia wstępna, przed której rozstrzygnięciem stoi sąd odsyłający, nie dotyczy sytuacji, która wywołała wszystkie swoje skutki przed przystąpieniem Rzeczypospolitej Polskiej do Unii (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 września 2014 r., X, C−318/13, EU:C:2014:2133, pkt 23; a także z dnia 6 października 2016 r., Paoletti i in., C−218/15, EU:C:2016:748, pkt 41). Wystarczy bowiem zauważyć, że FO, mimo że został powołany do pełnienia urzędu sędziego przed tym przystąpieniem, posiada obecnie status sędziego i sprawuje funkcje temu statusowi odpowiadające.

88 Poruszywszy w ten sposób kwestię dotyczącą właściwości Trybunału, warto przypomnieć, że chociaż organizacja wymiaru sprawiedliwości w państwach członkowskich należy do kompetencji tych ostatnich, to przy wykonywaniu tej kompetencji państwa członkowskie mają obowiązek dotrzymywać zobowiązań wynikających dla nich z prawa Unii (wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., Repubblika, C−896/19, EU:C:2021:311, pkt 48).

89 Jak stanowi art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, państwa członkowskie są zobowiązane do ustanowienia środków niezbędnych do zapewnienia jednostkom poszanowania ich prawa do skutecznej ochrony prawnej w dziedzinach objętych prawem Unii. Zasada skutecznej ochrony sądowej praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii, do której odnosi się art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, stanowi zasadę ogólną prawa Unii wynikającą z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim, wyrażoną w art. 6 i 13 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"), a obecnie potwierdzoną w art. 47 Karty praw podstawowych. To ostatnie postanowienie powinno być zatem należycie uwzględnione przy dokonywaniu wykładni art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 102 i przytoczone tam orzecznictwo].

90 Co się tyczy zakresu przedmiotowego stosowania art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, postanowienie to odnosi się do „dziedzin objętych prawem Unii", niezależnie od tego, w jakiej sytuacji państwa członkowskie stosują to prawo w rozumieniu art. 51 ust. 1 Karty praw podstawowych [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 103 i przytoczone tam orzecznictwo].

91 Na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE każde państwo członkowskie powinno zatem zapewnić w szczególności, by organy należące – jako „sądy" w rozumieniu prawa Unii – do systemu środków odwoławczych w dziedzinach objętych prawem Unii i mogące w związku z tym rozstrzygać w tym charakterze o stosowaniu lub wykładni prawa Unii odpowiadały wymogom skutecznej ochrony sądowej [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 104 i przytoczone tam orzecznictwo].

92 W niniejszym wypadku bezsporne jest, że sąd należący do polskiego sądownictwa powszechnego, taki jak Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, który – jak ma to miejsce w kontekście sprawy w postępowaniu głównym – orzeka o kwestiach związanych ze stosowaniem lub z wykładnią przepisów prawa Unii, w tym przypadku dyrektywy 93/13, należy, jako „sąd" w znaczeniu zdefiniowanym w tym prawie, do polskiego systemu środków odwoławczych „w dziedzinach objętych prawem Unii" w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, a w związku z tym powinien spełniać wymogi skutecznej ochrony sądowej.

93 Dla zagwarantowania, by taki sąd mógł sam zapewniać skuteczną ochronę prawną wymaganą na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, kluczowe jest zachowanie jego niezawisłości i bezstronności, co potwierdza art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych, w którym wśród wymogów związanych z prawem podstawowym do skutecznego środka prawnego wymieniono dostęp do niezawisłego sądu [wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 65 i przytoczone tam orzecznictwo].

94 Jak wielokrotnie podkreślał Trybunał, ten wymóg niezawisłości i bezstronności sądów, stanowiący integralny element sprawowania wymiaru sprawiedliwości, wchodzi w zakres istoty prawa do skutecznej ochrony sądowej oraz prawa podstawowego do rzetelnego procesu sądowego, które to prawo ma fundamentalne znaczenie jako gwarancja ochrony wszystkich praw, jakie podmioty prawa wywodzą z prawa Unii, oraz jako gwarancja zachowania wartości wspólnych państwom członkowskim określonych w art. 2 TUE, w szczególności wartości państwa prawnego [wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo].

95 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem niezbędne na podstawie prawa Unii gwarancje niezawisłości i bezstronności wymagają istnienia zasad, w szczególności co do składu organu, powoływania jego członków, okresu trwania ich kadencji oraz powodów ich wyłączania lub odwołania, pozwalających wykluczyć, w przekonaniu jednostek, wszelką uzasadnioną wątpliwość co do niezależności tego organu od czynników zewnętrznych oraz jego neutralności względem ścierających się przed nimi interesów [wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 67 i przytoczone tam orzecznictwo].

96 W tym względzie ważne jest, by sędziowie byli chronieni przed ingerencją lub naciskami z zewnątrz, które mogłyby zagrozić ich niezawisłości i bezstronności. Normy mające zastosowanie do statusu sędziów i wykonywania przez nich obowiązków powinny umożliwiać w szczególności wykluczenie nie tylko wszelkiego bezpośredniego wpływu w postaci zaleceń, ale również bardziej pośrednich form oddziaływania, które mogą zaważyć na decyzjach danych sędziów, i w ten sposób pozwalać na niedopuszczenie do braku widocznych oznak niezawisłości lub bezstronności tych sędziów, który to brak mógłby podważyć zaufanie, jakie sądownictwo powinno budzić w jednostkach w społeczeństwie demokratycznym i w państwie prawnym [wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 69 i przytoczone tam orzecznictwo].

97 Jest zatem konieczne, by materialne warunki oraz zasady proceduralne odnoszące się do decyzji o powołaniu tych członków były sformułowane w sposób nieprowadzący do powstania w przekonaniu jednostek uzasadnionych wątpliwości co do niepodatności danych sędziów na czynniki zewnętrzne oraz ich neutralności względem ścierających się przed nimi interesów po tym, jak zostaną oni powołani. W szczególności ważne jest, by te warunki i zasady zostały opracowane w taki sposób, aby spełniały wymogi przypomniane w poprzednim punkcie niniejszego wyroku (zob. podobnie wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., Repubblika, C−896/19, EU:C:2021:311, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo).

98 Wymagania przypomniane w pkt 94–97 niniejszego wyroku powinno stosować się w szczególności do sądu, któremu prawo państwa członkowskiego powierza właściwość w zakresie nakazania zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami na podstawie art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13. Ten ostatni przepis potwierdza bowiem prawo do skutecznego środka prawnego, które przysługuje konsumentom, gdy poczują się oni poszkodowani w wyniku stosowania takich warunków.

99 Ponadto w sprawie w postępowaniu głównym powodowie domagają się naprawienia szkody, którą, jak twierdzą, ponieśli w związku z nieuczciwym, ich zdaniem, charakterem warunków, o których mowa w pkt 31 niniejszego wyroku, w rozumieniu wspomnianej dyrektywy. Sprawa ta ma zatem swe źródło w sytuacji podlegającej prawu Unii, w związku z czym powodowie mogą zasadnie powoływać się na prawo do skutecznej ochrony sądowej zagwarantowane im w art. 47 Karty praw podstawowych [zob. podobnie wyrok z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego) (C−585/18, C−624/18 i C−625/18, EU:C:2019:982, pkt 81]

100 Poprzez trzy pierwsze pytania sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przedstawione w pkt 82–84 niniejszego wyroku okoliczności sprzed przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii mają wpływ na niezawisłość i bezstronność sędziego zasiadającego obecnie w jednym ze składów orzekających.

101 Taki wpływ można jednak ustalić tylko wtedy, gdy wykazany zostanie związek między przepisami krajowymi, pod rządami których zaistniały te okoliczności, a obecnym pojawieniem się w przekonaniu jednostek uzasadnionych i poważnych wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności danego sędziego.

102 Sąd odsyłający opiera swoje wątpliwości w tym względzie wyłącznie na stwierdzeniu, że sędziowie powołani przez organy niedemokratycznego reżimu, który panował wcześniej w Polsce, nie są „niezawiśli", ponieważ zostali powołani przez te właśnie organy, część swojego stażu pracy wypracowali w czasie, gdy ów reżim panował, i złożyli ślubowanie sędziowskie wyłącznie w tamtym okresie.

103 Dodaje on, że nawet jeśli niektóre środki lustracyjne zostały zastosowane po upadku reżimu komunistycznego PRL, to w ramach demokratycznego porządku konstytucyjnego, który nastał po tym reżimie komunistycznym, dopuszczono, by sędziowie powołani przez organy tego reżimu mogli co do zasady pozostać w służbie, co zostało potwierdzone przez rząd polski na rozprawie przed Trybunałem. Tak więc trzy pierwsze pytania dotyczą sytuacji sędziów, którzy pozostali na swoich stanowiskach po upadku niedemokratycznego reżimu PRL.

104 W tym względzie należy przypomnieć, że aby móc przystąpić do Unii, Rzeczpospolita Polska musiała spełnić kryteria, którym podlegają państwa kandydujące do przystąpienia, a które zostały ustanowione przez Radę Europejską podczas szczytu w Kopenhadze w dniach 21 i 22 czerwca 1993 r. Kryteria te wymagają w szczególności, aby państwo kandydujące „zapewniło stabilność instytucji gwarantujących demokrację, praworządność, prawa człowieka oraz poszanowanie i ochronę mniejszości". Jednocześnie art. 49 TUE, który przewiduje, że każde państwo europejskie może złożyć wniosek o członkostwo w Unii, precyzuje, że Unia łączy państwa, które swobodnie i dobrowolnie przyjęły wspólne wartości określone w art. 2 TUE, a wśród nich także wartości państwa prawnego, przestrzegają tych wartości i zobowiązują się je wspierać (zob. podobnie wyrok z dnia 20 kwietnia 2021 r., Repubblika, C−896/19, EU:C:2021:311, pkt 61). W związku z tym w momencie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii uznano, że co do zasady system sądowniczy w tym państwie był zgodny z prawem Unii.

105 Tymczasem w kontekście przypomnianym w pkt 103 i 104 niniejszego wyroku sąd odsyłający nie przedstawił żadnej informacji, która mogłaby wskazywać, dlaczego warunki pierwszego powołania, które nastąpiło w czasach niedemokratycznego reżimu PRL, sędziego, który pozostał na stanowisku po upadku tego reżimu, mogłyby wzbudzić w przekonaniu jednostek uzasadnione i poważne wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności tego sędziego przy wykonywaniu jego obowiązków sędziowskich.

106 W szczególności postanowienie odsyłające nie pozwala na wywiedzenie żadnego jasnego i konkretnego wyjaśnienia co do tego, w jaki sposób owe warunki, w których doszło do pierwszego powołania takiego sędziego, mogłyby umożliwić jakiejkolwiek osobie, instytucji lub organowi rzeczywiste wywieranie na tego sędziego nienależnego wpływu.

107 Z powyższego wynika, że okoliczności związanych z pierwszym powołaniem sędziego do pełnienia urzędu, które nastąpiło w czasach niedemokratycznego reżimu PRL, takich jak wskazane w pkt 82–84 niniejszego wyroku, nie można samych w sobie uznać za mogące wzbudzić w przekonaniu jednostek uzasadnione i poważne wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności tego sędziego przy późniejszym wykonywaniu jego obowiązków sędziowskich.

108 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytania od pierwszego do trzeciego winna brzmieć: art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że okoliczność, iż sędzia został po raz pierwszy powołany do pełnienia tego urzędu w państwie członkowskim lub po raz kolejny powołany do sądu wyższej instancji na podstawie aktu przyjętego przez organ niedemokratycznego reżimu panującego w tym państwie przed jego przystąpieniem do Unii, w tym także jeżeli podstawą powołania tego sędziego na stanowiska sędziowskie po upadku owego reżimu był między innymi jego staż pracy wypracowany w czasie, gdy reżim ten obowiązywał, lub jeżeli złożył on ślubowanie sędziowskie wyłącznie w momencie, gdy został po raz pierwszy powołany przez organ tego reżimu do pełnienia urzędu sędziego, nie może sama w sobie wzbudzać w przekonaniu jednostek uzasadnionych i poważnych wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności tego sędziego ani w rezultacie podważyć w przypadku składu orzekającego, w którym taki sędzia zasiada, jego przymiotu niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

W przedmiocie pytań czwartego i piątego

109 Poprzez pytania czwarte i piąte sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie uznaniu za niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy składu orzekającego sądu państwa członkowskiego, w którym zasiada sędzia, którego pierwsze powołanie do pełnienia urzędu lub kolejne powołania do sądu wyższej instancji nastąpiły albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukształtowany na podstawie przepisów ustawowych, które następnie zostały uznane przez sąd konstytucyjny tego państwa członkowskiego za niekonstytucyjne, albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukonstytuowany zgodnie z prawem, jednak po przeprowadzeniu postępowania, któremu brakowało transparentności, które nie było jawne i w którym nie przysługiwała droga odwoławcza do sądu.

110 Co się tyczy pierwszej z tych okoliczności, sąd odsyłający wskazuje, że Trybunał Konstytucyjny stwierdził w wyroku z dnia 20 czerwca 2017 r. między innymi niezgodność z art. 187 ust. 3 Konstytucji – który przewiduje, że kadencja wybranych członków KRS trwa cztery lata – art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o KRS rozumianego w ten sposób, że kadencja członków KRS wybieranych spośród sędziów sądów powszechnych ma charakter indywidualny. W tych okolicznościach sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy fakt, że dwóch sędziów zasiadających w składzie orzekającym, który wydał zaskarżony wyrok, zostało powołanych do pełnienia urzędu sędziego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu na podstawie uchwał przyjętych przez KRS w składzie, który w przypadku większości członków tego organu wynikał z przepisów ustawowych uznanych następnie przez Trybunał Konstytucyjny za niekonstytucyjne, ma wpływ na niezawisłość tych sędziów.

111 Co się tyczy drugiej ze wskazanych okoliczności, sąd odsyłający zauważa, że w okresie, który nastał bezpośrednio po upadku reżimu komunistycznego PRL, sędziowie powołani przez organy tego reżimu byli następnie powoływani do pełnienia urzędu sędziego w sądach wyższej instancji po przeprowadzeniu postępowania przed nowo utworzoną KRS, któremu brakowało jednak transparentności i które nie było jawne, a od uchwał KRS, do 2007 r., nie przysługiwała ponadto droga odwoławcza do sądu. W świetle tych spostrzeżeń sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy fakt, że jeden z sędziów zasiadających w składzie orzekającym, który wydał zaskarżony wyrok, został powołany do Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu w tym okresie, pozwala na podanie w wątpliwość jego niezawisłości.

112 W tym względzie należy wskazać, że orzecznictwo Trybunału przypomniane w pkt 89–97 niniejszego wyroku ma również znaczenie dla dokonania analizy pytań czwartego i piątego.

113 Ponadto Trybunał miał już sposobność orzec, że gwarancje dostępu do niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy, a w szczególności gwarancje określające pojęcie, jak również skład tego sądu, stanowią podstawę prawa do rzetelnego procesu sądowego. Badanie pod kątem tego, czy z uwagi na swój skład organ stanowi, jeżeli pojawia się w tym względzie poważna wątpliwość, taki właśnie sąd, jest nieodzowne w kontekście zaufania, jakie powinny wzbudzać u jednostki sądy w społeczeństwie demokratycznym [wyrok z dnia 26 marca 2020 r. (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Simpson/Rada i HG/Komisja, C−542/18 RX−II i C−543/18 RX−II, EU:C:2020:232, pkt 57 i przytoczone tam orzecznictwo].

114 Zważywszy na okoliczności związane z powołaniem sędziów, o których tu mowa, nasuwa się pytanie, czy sędziów tych można uznać za „niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu prawa Unii".

115 Co się tyczy powyższego pojęcia, art. 47 akapit drugi zdanie pierwsze Karty praw podstawowych, który odzwierciedla zasadniczo, jak to zostało też przypomniane w pkt 89 niniejszego wyroku, zasadę ogólną prawa Unii dotyczącą skutecznej ochrony sądowej, do której odnosi się także art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, wskazuje na to, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 122].

116 Ponadto z uwagi na to, że w Karcie praw podstawowych zapisano prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w EKPC, art. 52 ust. 3 tej karty ma na celu zapewnienie koniecznej spójności między prawami w niej zawartymi a odpowiadającymi im prawami gwarantowanymi przez EKPC w sposób nienaruszający autonomii prawa Unii. Zgodnie z wyjaśnieniami dotyczącymi Karty praw podstawowych (Dz.U. 2007, C 303, s. 17) art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych odpowiada art. 6 ust. 1 EKPC. W związku z tym Trybunał jest zobowiązany dbać o to, aby dokonywana przez niego wykładnia art. 47 akapit drugi Karty praw podstawowych zapewniała poziom ochrony, który nie narusza poziomu ochrony gwarantowanego przez art. 6 ust. 1 EKPC, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez Europejski Trybunał Praw Człowieka [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 123].

117 W tym względzie Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił w szczególności, że zagwarantowane w art. 6 ust. 1 EKPC prawo do „sądu ustanowionego ustawą" stanowi prawo samodzielne, które pozostaje w ścisłym związku z gwarancjami „niezawisłości" i „bezstronności" w rozumieniu tego postanowienia. I tak w wyroku z dnia 1 grudnia 2020 r. w sprawie Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, §§ 231, 233) Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł w szczególności, że nawet jeżeli każdemu z instytucjonalnych wymogów art. 6 ust. 1 EKPC przyświeca określony cel, co sprawia, że stanowią one szczególne gwarancje rzetelnego procesu, to wszystkie te wymogi łączy to, że mają one na celu przestrzeganie podstawowych zasad, jakimi są rządy prawa i trójpodział władzy, przy czym sąd ten uściślił w tym względzie, że u źródła każdego z tych wymogów znajduje się konieczność ochrony zaufania, jakie władza sądownicza winna wzbudzać wśród jednostek, oraz niezależności władzy sądowniczej od pozostałych władz [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 124].

118 W szczególności zgodnie z zasadą podziału władz charakteryzującą funkcjonowanie państwa prawnego konieczne jest zagwarantowanie niezależności sądów względem władzy ustawodawczej i wykonawczej [zob. podobnie wyrok z dnia 16 listopada 2021 r., Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim i in., od C−748/19 do C−754/19, EU:C:2021:931, pkt 68 i przytoczone tam orzecznictwo].

119 Jak zostało przypomniane w pkt 95 i 96 niniejszego wyroku, wymogi niezawisłości i bezstronności wiążą się z istnieniem zasad, w szczególności co do składu organu i powoływania jego członków, które pozwalają wykluczyć w przekonaniu jednostek wszelką uzasadnioną wątpliwość co do niepodatności tego organu na czynniki zewnętrzne oraz co do jego neutralności względem ścierających się przed nim interesów [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 128].

120 Co się tyczy bardziej szczegółowo procesu powoływania sędziów, Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazał także w wyroku z dnia 1 grudnia 2020 r. w sprawie Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii (CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, §§ 231, 233), że z uwagi na fundamentalne następstwa, jakie proces ten ma dla prawidłowego funkcjonowania oraz legitymizacji władzy sądowniczej w demokratycznym państwie, w którym obowiązuje zasada rządów prawa, taki proces stanowi w sposób konieczny nieodłączny element pojęcia „sądu ustanowionego ustawą" w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC, przy czym wyjaśnił on, że niezawisłość sądu w rozumieniu tego postanowienia mierzy się między innymi poprzez sposób, w jaki zostali powołani jego członkowie [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 125].

121 Ponadto w pkt 73 wyroku z dnia 26 marca 2020 r. (szczególna procedura kontroli orzeczenia) Simpson/Rada i HG/Komisja (C−542/18 RX II i C−543/18 RX−II, EU:C:2020:232) Trybunał przypomniał, nawiązując w tym względzie do utrwalonego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, że wyrażenie „ustanowiony ustawą" w rozumieniu art. 6 ust. 1 zdanie pierwsze EKPC ma na celu uniknięcie sytuacji, w której organizacja wymiaru sprawiedliwości zostałaby pozostawiona uznaniu władzy wykonawczej, oraz zapewnienie, by kwestia ta była regulowana ustawą uchwaloną przez władzę ustawodawczą w sposób zgodny z normami regulującymi wykonywanie jej kompetencji. Wyrażenie to odzwierciedla w szczególności zasadę państwa prawnego i dotyczy nie tylko podstawy prawnej samego istnienia sądu, lecz również składu orzekającego w każdej sprawie oraz wszelkich innych przepisów prawa krajowego, których nieprzestrzeganie sprawia, że udział jednego lub kilku sędziów w rozpoznawaniu sprawy jest obarczony nieprawidłowością, co obejmuje w szczególności przepisy dotyczące niezawisłości i bezstronności członków danego sądu [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 129].

122 Trybunał orzekł zatem, że nieprawidłowość, której dopuszczono się przy powołaniu sędziów w ramach danego systemu sądownictwa, pociąga za sobą naruszenie wymogu dotyczącego ustanowienia sądu na mocy ustawy, w szczególności gdy nieprawidłowość ta ma taki charakter i wagę, że stwarza ona rzeczywiste ryzyko, iż pozostałe władze, w szczególności władza wykonawcza, mogłyby skorzystać z nienależnych im uprawnień dyskrecjonalnych, narażając prawidłowość skutku, do którego prowadzi procedura powołania, i wzbudzając w ten sposób w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności danego sędziego lub danych sędziów, co ma miejsce, gdy dotyczy to podstawowych norm stanowiących integralną część ustroju i funkcjonowania tego systemu sądownictwa [wyrok z dnia 6 października 2021 r., W.Ż. (Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego – Powołanie), C−487/19, EU:C:2021:798, pkt 130 i przytoczone tam orzecznictwo].

123 Z przywołanego orzecznictwa wynika, że nie każde uchybienie, jakie może wystąpić w trakcie procedury powołania sędziego, pozwala na podanie w wątpliwość niezawisłości i bezstronności tego sędziego, a tym samym na wzbudzenie wątpliwości co do tego, czy skład orzekający, w którym on zasiada, ma przymiot „niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy" w rozumieniu prawa Unii.

124 W niniejszym wypadku, jak wskazano w pkt 112 niniejszego wyroku, sąd odsyłający wyraża wątpliwości co do tego, czy skład orzekający, który wydał zaskarżony wyrok, można – z uwagi na to, kto zasiada w tym składzie – uznać za posiadający przymiot „niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy".

125 Co się tyczy pierwszej z sytuacji poruszonych przez sąd odsyłający, o której mowa w pkt 110 niniejszego wyroku, a mianowicie sytuacji, w której niektórzy sędziowie zasiadający w sądzie państwa członkowskiego zostali powołani do pełnienia urzędu w tym sądzie na podstawie uchwał przyjętych przez organ, którego skład wynikał z przepisów ustawowych uznanych następnie przez sąd konstytucyjny tego państwa członkowskiego za niekonstytucyjne, należy zauważyć, że z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, iż w tym wypadku w wyroku z dnia 20 czerwca 2017 r. Trybunał Konstytucyjny nie dokonał oceny niezależności KRS. Przepisy ustawowe, które we wspomnianym wyroku zostały uznane za niekonstytucyjne, dotyczyły zasadniczo indywidualnego charakteru kadencji członków KRS, a także zasad podziału miejsc, według których członkowie ci zostali wybrani w ramach polskich sądów.

126 W tych okolicznościach przywołane w pkt 110 niniejszego wyroku stwierdzenie niekonstytucyjności przepisów ustawowych, na podstawie których została wówczas ukonstytuowana KRS, nie może samo w sobie prowadzić do podania w wątpliwość niezależności tego organu ani tym samym wzbudzić w przekonaniu jednostek wątpliwości co do niezawisłości odnośnych sędziów od czynników zewnętrznych.

127 Ta właśnie okoliczność odróżnia niniejszą sprawę od spraw, w których wydano wyroki z dnia 19 listopada 2019 r., A.K. i in. (Niezależność Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego) (C−585/18, C−624/18 i C−625/18, EU:C:2019:982) i z dnia 15 lipca 2021 r., Komisja/Polska (System odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów) (C−791/19, EU:C:2021:596). W odróżnieniu bowiem od przepisów ustawowych stanowiących podstawę ukonstytuowania KRS, której uchwały doprowadziły do powołania sędziów, których sytuacja jest rozpatrywana w postępowaniu głównym, przepisy, których dotyczyły sprawy zakończone tymi dwoma wyrokami i na podstawie których zmieniono skład KRS, wzmocniły wpływ władzy ustawodawczej i wykonawczej na wybór członków KRS w sposób, który w przekonaniu jednostek mógł wzbudzić uzasadnione i poważne wątpliwości co do niezależności KRS w kształcie omawianym w tamtych sprawach i jej roli w procesie powoływania sędziów, których owe sprawy dotyczyły, a w konsekwencji co do niezawisłości tych ostatnich i niezależności sądów, w których zasiadają.

128 Powyższa konstatacja została potwierdzona przez Europejski Trybunał Praw Człowieka, który orzekł, że procedura powoływania sędziów do Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego na wniosek KRS ukształtowanej na podstawie przepisów rozpatrywanych w sprawach, w których zapadły wyroki przywołane w poprzednim punkcie, znajdowała się pod nadmiernym wpływem władzy ustawodawczej i wykonawczej, co jest per se niezgodne z art. 6 ust. 1 EKPC (zob. podobnie wyrok ETPC z dnia 22 lipca 2021 r. w sprawie Reczkowicz przeciwko Polsce, CE:ECHR:2021:0722JUD004344719, § 276).

129 Ponadto sąd odsyłający nie przedstawił konkretnych okoliczności, które mogłyby potwierdzić twierdzenie, że w przekonaniu jednostek istnieją uzasadnione i poważne wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności odnośnych sędziów, które wynikałyby z faktu, że Trybunał Konstytucyjny uznał za niezgodne z Konstytucją przepisy ustawowe stanowiące podstawę ukonstytuowania KRS, która uczestniczyła w postępowaniu prowadzącym do powołania tych sędziów.

130 Taki sam wniosek nasuwa się w odniesieniu do drugiej z sytuacji przywołanych przez sąd odsyłający, o której mowa w pkt 111 niniejszego wyroku, charakteryzującej się tym, że jeden z sędziów zasiadających w sądzie państwa członkowskiego został wybrany jako kandydat do powołania na stanowisko sędziowskie przez organ uważany za ukonstytuowany zgodnie z prawem, jednak po przeprowadzeniu postępowania, któremu brakowało wówczas transparentności, które nie było jawne i w ramach którego nie przysługiwała droga odwoławcza do sądu. Z postanowienia odsyłającego nie wynika bowiem, że KRS w kształcie, w jakim funkcjonowała po upadku niedemokratycznego reżimu PRL, nie była niezależna od władzy wykonawczej i ustawodawczej.

131 W tych okolicznościach nie można uznać, że przedstawione w pkt 110 i 111 niniejszego wyroku okoliczności, do których sąd odsyłający odniósł się w pytaniach czwartym i piątym, mogą stanowić naruszenie podstawowych norm znajdujących zastosowanie w dziedzinie powołań sędziowskich w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 122 niniejszego wyroku.

132 W świetle powyższych rozważań odpowiedź na pytania czwarte i piąte winna brzmieć: art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uznaniu za niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy składu orzekającego sądu państwa członkowskiego, w którym zasiada sędzia, którego pierwsze powołanie do pełnienia urzędu lub kolejne powołania do sądu wyższej instancji nastąpiły albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukształtowany na podstawie przepisów ustawowych, które następnie zostały uznane przez sąd konstytucyjny tego państwa członkowskiego za niekonstytucyjne, albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukonstytuowany zgodnie z prawem, jednak po przeprowadzeniu postępowania, któremu brakowało transparentności, które nie było jawne i w ramach którego nie przysługiwała droga odwoławcza do sądu, ponieważ tego rodzaju nieprawidłowości nie mają takiego charakteru i wagi, by stworzyć rzeczywiste ryzyko, iż pozostałe władze, w szczególności władza wykonawcza, mogłyby skorzystać z nienależnych im uprawnień dyskrecjonalnych, zagrażając prawidłowości skutku, do którego prowadzi procedura powołania, i wzbudzając w ten sposób w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności danego sędziego lub danych sędziów.

W przedmiocie pytań szóstego i siódmego

133 Z uwagi na treść odpowiedzi udzielonych na pytania od pierwszego do piątego nie ma konieczności udzielania odpowiedzi na pytania szóste i siódme.

W przedmiocie kosztów

134 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

1) Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy należy interpretować w ten sposób, że okoliczność, iż sędzia został po raz pierwszy powołany do pełnienia tego urzędu w państwie członkowskim lub po raz kolejny powołany do sądu wyższej instancji na podstawie aktu przyjętego przez organ niedemokratycznego reżimu panującego w tym państwie przed jego przystąpieniem do Unii Europejskiej, w tym także jeżeli podstawą powołania tego sędziego na stanowiska sędziowskie po upadku owego reżimu był między innymi jego staż pracy wypracowany w czasie, gdy reżim ten obowiązywał, lub jeżeli złożył on ślubowanie sędziowskie wyłącznie w momencie, gdy został po raz pierwszy powołany przez organ tego reżimu do pełnienia urzędu sędziego, nie może sama w sobie wzbudzać w przekonaniu jednostek uzasadnionych i poważnych wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności tego sędziego ani w rezultacie podważyć w przypadku składu orzekającego, w którym taki sędzia zasiada, jego przymiotu niezawisłego i bezstronnego sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

2) Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE, art. 47 Karty praw podstawowych oraz art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uznaniu za niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy składu orzekającego sądu państwa członkowskiego, w którym zasiada sędzia, którego pierwsze powołanie do pełnienia urzędu lub kolejne powołania do sądu wyższej instancji nastąpiły albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukształtowany na podstawie przepisów ustawowych, które następnie zostały uznane przez sąd konstytucyjny tego państwa członkowskiego za niekonstytucyjne, albo w wyniku wyłonienia jego kandydatury do powołania do pełnienia urzędu sędziego przez organ ukonstytuowany zgodnie z prawem, jednak po przeprowadzeniu postępowania, któremu brakowało transparentności, które nie było jawne i w ramach którego nie przysługiwała droga odwoławcza do sądu, ponieważ tego rodzaju nieprawidłowości nie mają takiego charakteru i wagi, by stworzyć rzeczywiste ryzyko, iż pozostałe władze, w szczególności władza wykonawcza, mogłyby skorzystać z nienależnych im uprawnień dyskrecjonalnych, zagrażając prawidłowości skutku, do którego prowadzi procedura powołania, i wzbudzając w ten sposób w przekonaniu jednostek uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności danego sędziego lub danych sędziów.

Podpisy

* Język postępowania: polski.